

ACTA POLITOLOGICA

www.acpo.cz

INTERNETOVÝ RECENZOVANÝ ČASOPIS

2015 | Vol. 7 | No. 1 | ISSN 1803-8220

URBANOVÁ, Martina (2015). Malá města Středočeského kraje jako aktéři meziobecní spolupráce. *Acta Politologica* 7, 1, 79-89. ISSN 1803-8220.

Tento článek podléhá autorským právům, kopírování a využívání jeho obsahu bez řádného odkazování na něj je považováno za plagiátorství a podléhá sankcím dle platné legislativy.

Internetový recenzovaný časopis vydává
Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze,
Katedra politologie Institutu politologických studií

Malá města Středočeského kraje jako aktéři meziobecní spolupráce¹

Martina Urbanová²

Abstract:

Small towns are the natural centers of rural areas and have a role to play in rural development. Their development potential applied mainly in cooperation with other municipalities - within micro-regions and other regional bodies. This paper focuses on the Central Bohemia Region, where the consequences of the process manifested metropolisation and considerable fragmentation of the settlement structure (in comparison with other regions, the Central Bohemia Region has the highest proportion of the population living in municipalities with up to 1999 inhabitants). Meaning metropolisation process lies in its potential impact on the ability of small towns to fulfill the role of peripheral center of rural areas. This paper will focus on ways of exploring the role of small towns in regional development. The focus of paper represents two basic questions. (1) To what extent are the same small town in the Central Region with micro-centers and other regional bodies. (2) What about the interrelations between representations of small towns with management the intermunicipal cooperation.

Key words: *small town, inter-municipal cooperation, microregion, local action group, metropolisation*

Úvod

Zatímco spisovatelé umísťovali do malého města často děj příběhu, ze strany výzkumníků se tomuto specifickému fenoménu sídelní struktury dostalo pozornosti až teprve nedávno. Autoři, kteří se malými městy dlouhodobě zabývají [Vaishar 2008, 2011; Ježek, Kaňka 2011] shodně tvrdí, že pro nalezení cesty k prosperitě venkova hrají právě malá města klíčovou úlohu, neboť v sobě spojují výhody městského a venkovského způsobu života a zajišťují tak pro obyvatele svých mikroregionů primární úroveň služeb městského charakteru. Z dosavadních terénních poznatků se ukazuje, že malá města mohou působit jako motory rozvoje venkova především na periferii, kde jsou zcela nezbytná nejen pro prosperitu, ale pro samotné udržení venkovského osídlení. Zajišťují rozhodující část pracovních příležitostí, služeb, ale i sociálních kontaktů a také identitu periferních mikroregionů [Vaishar 2011: 29]. Z pohledu sociologie města představují malá města určitý přechod mezi vesnicí a velkým městem, pokud jde o typ komunity. Nelze u nich hovořit o klasické sociální distanci, neosobnosti či anonymitě, jako je tomu u velkých měst. Malá města jsou specifická mírou své

¹ Text byl zpracován v rámci grantového projektu IGA PEF ČZU *Kontinuita a diskontinuita rozvoje místních municipalit v ČR* (20131024).

² Ing. Martina Urbanová, doktorandka, Katedra humanitních věd, Provozně ekonomická fakulta, Česká zemědělská univerzita v Praze, Kamýčská 129, 165 21 Praha 6 – Suchbátka. Kontakt: murbanova@pef.czu.cz.

integrace, vztahy, strukturou a sociální organizací [Schmeidler 2001: 54]. Z výhod malých měst netěží jen obyvatelé města samotného, ale i obyvatelé celého spádového regionu. Stávají se pro tato území „póly rozvoje“. Úloha malých měst ve spádových regionech je rozmanitá. Jako přirozená centra těchto regionů zajišťují pro region zpravidla značnou část pracovních příležitostí, služby základní městské úrovně, služby samosprávy a státní správy [Matušková 2011: 246-247].

Cílem příspěvku je zjistit, do jaké míry fungují malá města ve Středočeském kraji jako centra útvarů meziobecní a regionální spolupráce a do jaké míry se podílejí zástupci vedení města na vedení útvarů spolupráce. Příspěvek se zaměřuje na území celého kraje, zvláště pozornost bude věnována spolupráci v metropolitním území kolem Prahy, kde se předpokládá nalezení určitých odlišností v charakteru spolupráce. První krok představoval výběr malých měst vhodných k provedení kvalitativního výzkumu. Základním kritériem, pomocí něhož lze malé město vymezit, je počet obyvatel. Původně byla maximální hranice pro zařazení města do výzkumného souboru stanovena na 15 tis. obyvatel. Ve skupině měst od 15 do 20 tis. se však najdou taková, která svůj počet obyvatel zvýšila poměrně rychle a poměrně nedávno, přičemž se nejedná o města okresní (např. Brandýs nad Labem – Stará Boleslav). Bylo rozhodnuto, že stranou výzkumu nezůstanou ani města do 20 tis. Počet obyvatel byl zjišťován z údajů Českého statistického úřadu. Minimální hranice stanovena nebyla. Pro účely tohoto příspěvku je vhodné chápat malé město především jako centrum venkovské oblasti či mikroregionu, proto bylo rozhodnuto, že meziobecní spolupráce bude zkoumána i v nejmenších městech, ačkoli je jejich počet obyvatel nízký a charakter spíše venkovský.

U každého vybraného malého města bylo následně zjišťováno, je-li zapojeno do nějaké formy meziobecní či regionální spolupráce. K tomu byly použity veřejně dostupné databáze útvarů spolupráce (zejména databáze Ústavu územního rozvoje, dále pak databáze Centra pro regionální rozvoj, Národní sítě místních akčních skupin, Ministerstva zemědělství a okrajově i databáze dalších informačních serverů). Ke srovnání se stavem z roku 2011 byla využita databáze útvarů spolupráce ve Středočeském kraji, kterou vytvořil Dušek [2011]. Všechny tyto databáze byly porovnávány mezi sebou s cílem obsáhnout všechny existující útvary spolupráce v kraji a především dostat se k aktuálním kontaktním údajům.

U všech útvarů spolupráce bylo následně ověřováno, zda se jedná o aktivní nebo případně již zaniklé uskupení, nejčastěji prostřednictvím webových stránek uskupení či elektronických úředních desek vybraných malých měst. Dále bylo zjišťováno, v jaké obci mají jednotlivé mikroregiony či MAS své sídlo a kdo stojí ve vedení, resp. jak je tomu s provázaností reprezentace malých měst s vedením útvarů meziobecní spolupráce (např. starosta města působí zároveň jako předseda mikroregionu). Důležitou roli hrála i otázka, zda bylo malé město iniciátorem vzniku útvaru meziobecní spolupráce. Lze předpokládat, že pokud je malé město jakýmsi centrem venkovské oblasti, projeví se tato skutečnost i na činnosti útvaru meziobecní spolupráce.

Bylo využito zvláště studia dokumentů a dotazování. Mezi studované dokumenty patřily zejména zápisy z jednání zastupitelstev a dalších orgánů měst, rozvojové dokumenty měst, dokumenty dobrovolných svazků obcí a místních akčních skupin. V případě, že se nepodařilo nalézt dostačující informace o členství města v útvaru spolupráce, bylo přistoupeno k dotazování představitelů města, dobrovolných svazků obcí a místních akčních skupin. K celkovému územnímu přehledu bylo využito mapových podkladů Centra pro regionální rozvoj.

Teoretická východiska

Venkovský prostor je strukturován do určitých mikroregionů, v nichž mají malá města svoji centrální úlohu. Tyto mikroregiony si lze představit různými způsoby: jako nodální regiony vymezené pomocí spádovosti (dojíždka za prací, za službami ap.), jako administrativně vymezené celky (např. spádové oblasti SORP nebo POÚ), či jako dobrovolná účelová sdružení obcí. Různě vymezené mikroregiony se navzájem překrývají. Malá města v nich hrají různé role podle toho, jakým způsobem a za jakým účelem je uvažovaný (mikro)region vymezen, ale většinou se do nich kumulují celá řada aktivit a funkcí venkovského prostoru [Matušková 2011: 246]. Ve vztahu k meziobecní spolupráci mají malá města dobrý předpoklad pro sdružování, vzájemnou pomoc, plnění společných cílů, společnou obranu proti devastaci, společné odstranění nedostatků a zlepšení podmínek života ve městě.

V předchozích odstavcích byl popsán jakýsi ideální obraz malého města. Tento tradiční model však nemusí platit vždy. Mnohá malá města mají problémy udržet si svou stabilitu v sídelním systému. Hrozí jim ztráta úlohy regionálního centra nebo se naopak musejí potýkat s nárůstem počtu obyvatel ve spádové oblasti a tím i s rostoucími nároky na základní obslužnost území. Tento příspěvek se zaměřuje na Středočeský kraj a nelze proto nepřipomenout specifické vlastnosti tohoto kraje, především jeho sídelní struktury, která je značně fragmentovaná. Jestliže lze v případě sídelní struktury ČR mluvit o nadprůměrném počtu malých obcí, v případě Středočeského kraje platí toto tvrzení s ještě větší silou. Ve srovnání s ostatními kraji má Středočeský kraj také nejvyšší podíl obyvatel žijících v obcích do 1 999 obyvatel³. Další významné specifikum spočívá v regionální disparitě mezi Středočeským krajem a Prahou. Oblast na hranici těchto krajů se potýká s důsledky procesu metropolizace. Metropolitní areál zaujímá nezanedbatelnou rozlohu Středočeského kraje a součástí areálu je i řada malých měst. Přičemž právě malá města mohou dle Vaishara alespoň částečně kompenzovat některé nevýhody suburbanizace. Zatímco suburbanizované vesnice zpravidla nemají žádné vlastní aktivity a jejich sídla často nedisponují ani žádnými veřejnými prostory nebo objekty, u suburbanizovaných malých měst tomu tak není. Proto obyvatelé malých měst nemusejí vyjíždět prakticky za všemi potřebami do střediskového města, ale mohou uspokojit své nároky na základní služby, někdy i na pracovní příležitosti ve svém malém městě [Vaishar 2011: 29].

Při pokusu o přesné vymezení malého města bylo zjištěno, že neexistuje žádná univerzální definice tohoto pojmu. Základním kritériem, pomocí něhož lze malé město vymežit, je počet obyvatel. Určení přesné dolní i horní hranice se však v literatuře různí. Pro stanovení dolní hranice byla použita minimální hranice pro stanovení obce městem dle zákona o obecním zřízení⁴ (3 000 obyvatel). O status města mohou požádat i obce, které ho měly v minulosti (do roku 1954). Dochází tak k případům, kdy je status města vrácen obci, jejíž charakter se postupem času přiblížil spíše k venkovu a často se jedná i o populačně velmi malé obce, včetně extrémních případů, kdy dosahují města jen stovek obyvatel. V případě horní hranice malého města se v literatuře objevují nejčastěji tři hranice: 15 tis., 20 tis. či dokonce až 30 tis. obyvatel. V urbanistické teorii se města zařazují do několika velikostních kategorií dle významné odlišnosti prostorového, funkčního i sociálního charakteru. Na základě těchto odlišností jsou malá města vymezena velikostí 5 001 – 30 000 obyvatel [Ambrožová 2010: 17]. Rovněž dle Hampla je možné v podmínkách sídelní struktury České

³ Dle dat ČSÚ [2013].

⁴ Zákon č. 128/2000 Sb.

republiky chápat malé město jako město s orientačním počtem obyvatel do 15 tisíc [Hampel 2005: 38].

Malá města jakožto přirozená centra venkovských oblastí uplatňují svůj rozvojový potenciál především ve spolupráci s dalšími obcemi - v rámci mikroregionů a dalších regionálních útvarů. Venkovský mikroregion nemůžeme chápat jako striktně vymezenou administrativní jednotku, ale jako dobrovolné sdružení měst a obcí, které usilují o společná řešení problémů. V ideálním případě by role dobrovolně vznikajících mikroregionů měla být založena na vytváření společných aktivit, projektů i strategií, které by umožnily zejména malým venkovským sídlům zachovat na dostatečně dobré úrovni životní podmínky jejich obyvatel, neboť vzhledem k současné sídelní struktuře nejsou schopny malé samostatné obce plně zajistit vypracování takových programů, které by mohly být předloženy EU pro poskytnutí prostředků ze strukturálních fondů.

Představitelé obcí vstupují při zajišťování podmínek udržitelného rozvoje pro své občany a na svých územích do značného množství vztahů s nejrůznějšími subjekty, přitom jen některé z těchto vztahů jsou výrazem skutečné spolupráce. Většinou se předpokládá, že k rozvoji přispívá taková spolupráce, která je účelná a efektivní a má pozitivní dopad na socioekonomický rozvoj daného území. V plánovacím období 2007-2013 byly více upřednostňovány „finančně větší“ projekty s tzv. nadobecním či nadregionálním dopadem. Příprava takových projektů již vyžaduje kromě většího množství disponibilních prostředků na spolufinancování i rozvinutí úzké spolupráce více subjektů (obcí i ostatních). Původně bylo čerpání prostředků z některých dotačních titulů podmíněno účastí žadatele ve svazku obcí, či žádost muselo podávat sdružení obcí. Tato okolnost vyvolala prudký nárůst („boom“) počtu dobrovolných svazků obcí nejčastěji označovaných jako mikroregiony. Následkem této situace se řada obcí stala členem více než jednoho mikroregionu a rozvinula také mnoho aktivit ve spolupráci i s jinými subjekty [Galvasová 2007: 11-12].

V minulosti vznikaly zejména monotematicky zaměřené mikroregiony, které většinou po splnění účelu, za kterým byl mikroregion vytvořen, nepokračovaly v další spolupráci. Některé mikroregiony na základech spolupráce založené na jednorázovém úkolu postavily další spolupráci a svůj komplexní rozvoj. Mikroregiony vznikající zdola mají tedy v poslední době stále častěji komplexní charakter a monofunkční mikroregiony se vyskytují stále v menší míře [Dušek, Skořepa 2006: 72].

Proces spolupráce obcí je však potřeba posoudit i kriticky, neboť zde existuje řada bariér bránících efektivní spolupráci. Galvasová uvádí tři skupiny bariér.

1. Vícenásobné členství obcí v různých uskupeních může vést k rozmělnění zdrojů, úsilí i aktivit a u řady obcí je navíc pouze formální. Někdy přetrvává zájem o prosazení především individuálních zájmů a ke skutečné spolupráci tak dochází zřídka.
2. Přestože se nově rozvíjí i další – moderní – platformy spolupráce různých subjektů v území (zejména formou místních akčních skupin, které vznikají z iniciativy LEADER a z Evropského zemědělského záručního a rozvojového fondu), zůstává otázka, nakolik je jejich vznik veden spíše pragmatickým využíváním nabízených možností – tedy zejména získáním financí pro realizaci vlastních rozvojových záměrů. Ukazuje se rovněž, že ani současná organizační a právní forma umožňující různé podoby spolupráce obcí není plně dostačující, což je značnou bariérou zvláště v procesech vyjednávání o realizaci společných rozvojových záměrů v daném území.

3. Značnou bariérou funkční spolupráce obcí je i charakter jejich administrativní správy, se kterou se nejvíce potýkají zejména malé obce. Pro ně je pak většinou významnou podmínkou jejich úspěšného rozvoje právě možnost spolupráce a sdružování. Intenzita spolupráce obcí má své hranice – při zachování jejich individuální suverenity by neměla narušit možnost aplikace principu subsidiarity. To znamená, že obce by měly dělat to, co zvládnou nejlépe, činnosti vyžadující specifickou odbornost by měly být vykonávány na úrovních, kde je možno je vykonávat efektivněji [Galvasová 2011: 12].

Z hlediska významnosti jednotlivých forem spolupráce je jednoznačně nejvýznamnější formou v Středočeském kraji spolupráce v rámci mikroregionů a MAS, tyto dvě formy spolupráce tvoří skoro 80 % všech forem spolupráce v kraji. Ostatní formy spolupráce již nejsou tak významné, protože nepřináší obcím takové efekty jako spolupráce v MAS a mikroregionech nebo se do nich kvůli svému geografickému umístění nemohou v takové míře obce zapojit (např. spolupráce s obcemi jiných států) [Dušek 2011: 89].

Malá města ve Středočeském kraji

Ve Středočeském kraji získalo status města celkem 83 obcí, přičemž nejmenším městem je Liběchov s 1 053 obyvateli, největším naopak Kladno, jehož počet obyvatel se blíží k 70 tisícům a jež je skokově vzdáleno od druhé největší Mladé Boleslavi s cca 44 tisíci obyvatel. Počet měst je vztažen k datu 29. 2. 2012, kdy bylo vydáno zatím poslední rozhodnutí předsedy Poslanecké sněmovny PČR o stanovení obce městem. Posledním „nejmladším“ středočeským městem je Krásná hora nad Vltavou (1 104 obyvatel).

Tabulka 1: Města ve Středočeském kraji – základní přehled

Velikostní kategorie (dle počtu obyvatel)	Počet měst	Kumulativní součet	Podíl na počtu měst v kraji (%)	Kumulativní součet (%)	Podíl na počtu všech obcí v kraji (1145)	Kumulativní součet (%)
Do 5 tis. (do 3 tis.)	45 (20)	45 (20)	54 (24)	54 (24)	4,7 (2)	4,7 (2)
5 – 10 tis.	18	63	22	76	1,6	6,3
10 – 15 tis.	7	70	8	84	0,6	6,9
15 – 20 tis.	8	78	10	94	0,7	7,6
Nad 20 tis.	5	83	6	100	0,4	8
Celkem	83		100		8	

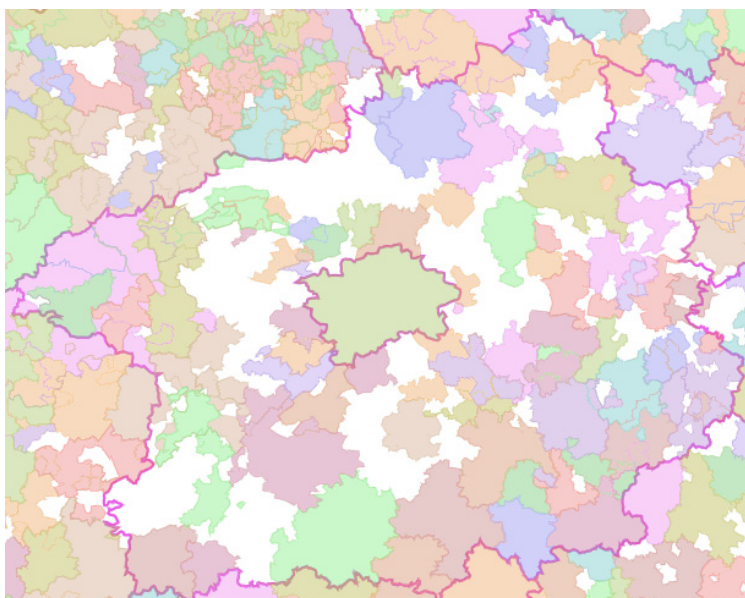
Zdroj: Autorka, na základě dat ČSÚ [2014].

Jak je patné z Tabulky 1, celkem 20 měst nedosahuje ani zákonem stanovené hranice 3 000 obyvatel. Není však nutné tato města vyřadit ze seznamu měst vhodných k výzkumu meziobecní spolupráce. Řada z těchto „historických měst“ plní úlohu přirozeného centra venkovské oblasti. Například z hlediska přenesené působnosti státní správy patří některá nejmenší města mezi obce s pověřeným obecním úřadem, nachází se zde škola či lékař.

Role středočeských malých měst v mikroregionech

Pouze deset středočeských malých měst není součástí žádného dobrovolného svazku obcí (mikroregionu) či MAS (Místní akční skupiny), přičemž některá z „nezapojených“ měst se ale účastní jiných forem spolupráce, které jsou ve Středočeském kraji méně časté (např. město Bakov nad Jizerou, Žebrák, Stochov je členem Svazu měst a obcí, město Čelákovice je navíc zapojeno do Místní Agendy 21). Z Obrázku 1 je patrné, že „bílá místa“ na mapě meziobecní spolupráce malých měst se vyskytují v okresech, jejichž část leží v metropolitním území Prahy. Mezi „bílymi místy“ jsou zastoupena malá města různé velikostní kategorie, avšak tři z deseti nezapojených měst (Neratovice, Brandýs nad Labem – Stará Boleslav, Beroun) se počtem obyvatel blíží k 20 tis., tedy pracovním stanovené horní hranici malého města. U větších měst může docházet k poklesu zájmu o meziobecní spolupráci, protože velikost měst je dostatečná k prosazení vlastních zájmů – politických, finančních apod.

Obrázek 1: Mapa mikroregionů ve Středočeském kraji

Zdroj: Centrum regionálního rozvoje, mapový server [2014].

Malá středočeská města jsou nejčastěji zapojena do dobrovolných svazků obcí (DSO, mikroregion). Mikroregiony mají různou velikosti, od dvoučlenných (mikroregion Litavka) až po čtyřicetičlenné (*Sdružení Český Ráj – 39 obcí*). Obvykle v mikroregionu spolupracuje kolem deseti členských obcí. Malé město je v rámci mikroregionu zároveň největší obcí a mezi členskými obcemi je většinou jediné se statusem města, v několika mikroregionech pak současně existují dvě, maximálně tři malá města (dohromady 12 mikroregionů). Téměř žádný mikroregion, do něhož je zapojeno malé město, není určen ke splnění konkrétního úkolu. Důvody vzniku a společné cíle jednotlivých DSO (dobrovolné sdružení obcí) se od sebe příliš neliší, většinou se opakují tytéž výrazy jako celkový rozvoj (mikro)regionu, životní prostředí, cestovní ruch, územní plán či investiční akce.

Jednotlivé formy meziobecní spolupráce se navzájem překrývají. Je-li malé město členem více než jednoho uskupení, jedno z nich je vždy MAS. Počet malých měst, která jsou zapojena jak do mikroregionů tak do MAS, je o něco vyšší než počet měst, která jsou členy

pouze jednoho uskupení. V takovýchto případech platí, že do MASky vstupuje mikroregion jako celek, ne jednotlivé obce samy za sebe. Výjimku v tomto případě tvoří město Jesenice (okres Rakovník), které je členem MAS Rakovnicko a zároveň také Sdružení obcí Jesenicko, do MAS je však zapojeno „samo za sebe“ nikoli v rámci mikroregionu Jesenicko. Ostatní obce mikroregionu Jesenicko jsou s MAS Rakovnicko smlouveny v rámci Svazku měst a obcí Rakovnicka, z něhož právě město Jesenice vystoupilo. Několik měst (6 měst) je dokonce zapojeno do třech forem meziobecní spolupráce současně, tedy do MAS a dalších dvou různých či částečně se překrývajících mikroregionů.

Ve srovnání s minulými lety některé mikroregiony zanikly, ale na mapě nepříbly žádné nové. V databázi mikroregionů, kterou v roce 2010 vytvořil Dušek [2011], se nacházejí takové, jejichž činnost byla později zastavena. Jako důvody zániku představitelé mikroregionu nejčastěji uváděli, že existence mikroregionu nepřináší žádnou přidanou hodnotu pro členské obce, pouze s sebou přináší náklady, na kterých se podílejí všechny členské obce. Dalším častým důvodem rozpadu mikroregionu, který zástupci obcí uváděli v zápisech z jednání, byla skutečnost, že pominul význam dalšího trvání mikroregionu. Z toho není však patrné, jaký byl pravý důvod zániku, když smyslem existence mikroregionu nebyla jednoúčelová záležitost, ale zlepšení životního prostředí, péče o krajinu, rekonstrukce památek či pomoc obcím.

V posledních letech žádné nové mikroregiony nevznikly. Nejvíce mikroregionů s účastí malých měst se zakládalo mezi lety 1999 až 2005, v dalších letech vznikaly maximálně tři mikroregiony ročně, v roce 2011 a 2010 dokonce žádný. Ve Středočeském kraji dodnes fungují i mikroregiony založené na počátku devadesátých let (např. Sdružení obcí Sedlčansko, Sdružení obcí Dobříšska a Novoknínska či mikroregion Mníšecko), nutno dodat, že zmíněné „staré“ mikroregiony jsou zároveň zapojeny do činnosti MAS.

Většina mikroregionů má své sídlo právě v malém městě. Má-li ve městě mikroregion sídlo, je velmi pravděpodobné, že i v čele útvaru bude stát někdo z vedení malého města, nejčastěji se jedná o starostu, místostarostu, zřídka o zastupitele (bývalého starostu). V takových případech bylo většinou samo město iniciátorem vzniku svazku. Pokud se sídlo útvaru nachází v jiné obci, nejedná se o jiné malé město či konkurenční středisko regionu, ale často je to malá obec, která pravděpodobně vznik útvaru iniciovala. Jak bylo zmíněno výše, malá města si v rámci jednoho mikroregionu příliš nekonkurují, v každém mikroregionu je zastoupeno zpravidla jen jedno město.

Konkrétní počty mikroregionů a vztah mezi umístěním sídla a vedením mikroregionu znázorňuje tabulka 2. U deseti svazků obcí se nepodařilo dohledat relevantní informace o aktivní činnosti mikroregionu, nejsou proto v tabulce zahrnuty.

Tabulka č. 2: Provázanost mikroregionů a malých měst ve Středočeském kraji

MIKROREGION MÁ VE MĚSTĚ SÍDLO (27)	→	V ČELE MIKROREGIONU NĚKDO JINÝ (7)
	→	STAROSTA (MÍSTOSTAROSTA, ZASTUPITEL) V ČELE MIKROREGIONU (20)
MIKROREGION MÁ SÍDLO MIMO MĚSTO (16)	→	(4)
	→	V ČELE MIKROREGIONU NĚKDO JINÝ (12)

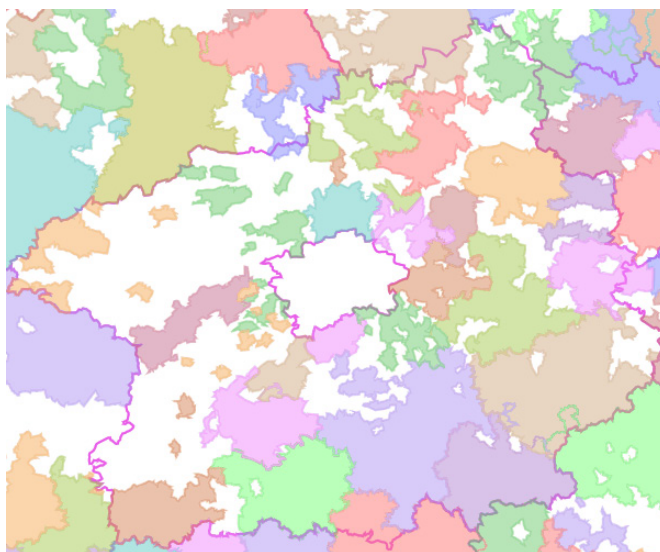
Zdroj: Autorka.

Poznámka: Šipkou se rozumí spojka „a zároveň“, čísla v závorce udávají počet mikroregionů.

Role malých měst v MAS

Nadpoloviční většina všech malých měst je členem některé z místních akčních skupin (MAS) pracujících metodou Leader. Aktuálně působí na území Středočeského kraje 21 MAS, pokud započítáme i MAS, jež mají sídlo v jiném kraji a do Středočeského kraje přesahují (4 MAS). Téměř v každé MAS je zastoupeno minimálně jedno malé město, většinou je však zastoupeno v jedné MAS více malých měst současně, což je pochopitelné vzhledem k tomu, že území, na kterém MAS působí, bývá zpravidla mnohem větší než v případě mikroregionu. Největší počet malých měst se nachází v MAS Pozázaví (celkem 8 měst), u této MAS však hrozí odtržení některých mikroregionů, které chtějí mít větší kontrolu nad rozdělováním prostředky.⁵

Obrázek 2: Mapa obcí dle členství v MAS ve Středočeském kraji

Zdroj: Centrum regionálního rozvoje, mapový server [2014].

V případě MAS nelze pozorovat tak silnou provázanost s malými městy. Přibližně polovina MAS, do nichž jsou středočeská malá města zapojena, má sice své sídlo ve městě, ale funkci manažera či ředitele MAS vykonává jen pár starostů malých měst. Je to zřejmě způsobeno vyššími nároky na tuto funkci, zejména co se týče zkušeností a časových možností skloubení obou funkcí. Pouze čtyři starostové (místostarostové, radní) působí zároveň jako ředitelé MAS. Samozřejmě je třeba také vzít v úvahu, že MAS představuje jinou úroveň spolupráce a netýká se pouze obcí.

Konkrétní počty MAS a vztah mezi umístěním sídla a vedením MAS znázorňuje tabulka 3. V tabulce nejsou zahrnuty MAS, které mají sídlo v jiném kraji a do Středočeského kraje částečně přesahují (4 MAS).

⁵ MAS Pozázaví působí na rozsáhlém území 99 obcí. Samostatnost chtějí mikroregiony a podnikatelé působící ve správním obvodu obce s rozšířenou působností Vlašim. Vidí v tom šanci zvýšit svůj vliv na rozvoj daného území. Současně nezastírají, že se chtějí více podílet na rozdělování peněz, které do regionu přijdou v novém programovacím období 2014–2020.

Tabulka 3: Provázanost MAS a malých měst ve Středočeském kraji

MAS MÁ SVÉ SÍDLO VE MĚSTĚ (9)	→ STAROSTA (MÍSTOSTAROSTA, ZASTUPITEL) VE VEDENÍ MAS (3)
	→ VE VEDENÍ MAS NĚKDO JINÝ (6)
MAS MÁ SVÉ SÍDLO MIMO MĚSTO (8)	→ (7)
	→ STAROSTA (MÍSTOSTAROSTA, ZASTUPITEL) VE VEDENÍ MAS (1)

Zdroj: Autorka.

Poznámka: Šipkou se rozumí spojka „a zároveň“, čísla v závorce udávají počet MAS.

Malá města jako aktéři meziobecní spolupráce v metropolitním území

Jak bylo již zmíněno v úvodní části příspěvku, území Středočeského kraje v okolí Prahy se potýká s důsledky procesu metropolizace. Metropolitní území zahrnuje i některá malá města. Metropolitním územím rozumíme oblast, jež je ze strukturálního hlediska tvořena metropolí, popřípadě metropolemi, a okolními sídly, které jsou vzájemně funkčně propojeny sítí socio-ekonomických, politických a kulturních vztahů [Musil 2002: 33]. To vzniká procesem metropolizace, který je obvykle chápán jako vývojově vyšší a pozdější etapa urbanizačního procesu [Hampl 1987].

Do metropolitního areálu kolem Prahy lze dle Hampla zařadit tato malá města: Beroun, Zdice, Libušín, Slaný, Stochov, Unhošť, Mělník, Kralupy n. L., Neratovice, Brandýs n. L. – St. Boleslav, Čelákovice, Odolena Voda, Říčany, Úvaly, Černošice, Hostivice, Roztoky, Rudná [Hampl 2005: 91].

Kolem Prahy je na mapě mikroregionů a MAS několik „bílých míst“, která jsou sice tvořena převážně jednotlivými obcemi, ale podstatná část malých měst nezapojených do meziobecní spolupráce leží právě v metropolitním území (bílá místa viz obrázky 1 a 2). Na druhou stranu je třeba doplnit, že některá z těchto měst mají s meziobecní spoluprací již zkušenosti, ale nedávno došlo k zániku mikroregionu (např. Hostivice, Brandýs nad Labem – Stará Boleslav). V umístění sídla mikroregionu či MAS se malá města v metropolitním území neliší nijak výrazně od ostatních malých měst ve Středočeském kraji. Stejná situace platí pro účast vedení města na řízení útvaru spolupráce. Mikroregiony mají v polovině měst také své sídlo, v některých pak stojí v čele přímo starosta města.

Závěr

Ve Středočeském kraji nalezneme jen velmi málo obcí a měst, která by nebyla součástí nějakého útvaru meziobecní spolupráce nebo neměla v tomto směru konkrétní byť negativní zkušenost. Rozdíly v aktivitě a pasivitě (resp. pouze formální existenci) mikroregionů jsou však značné.

Z provedeného výzkumu se ukazuje, že malá města ve Středočeském kraji zaujímají významnou roli v procesu meziobecní spolupráce, kde se často projevují se jako iniciátoři vzniku mnohých mikroregionů a poskytují zázemí jejich činnosti. Jsou proto důležitými aktéry regionálního rozvoje. Je-li malé město součástí dobrovolného svazku obcí, nejčastěji

označovaného jako mikroregion, ve většině případů má útvar ve městě své sídlo, zpravidla stojí ve vedení útvaru zástupce místní samosprávy města. Místní samospráva malých měst řídí dokonce i takové mikroregiony, jež mají sídlo mimo malé město. V případě místních akčních skupin není role malých měst již tak výrazná, nicméně starostové některých malých měst se nevyhýbají ani řízení MAS. V tomto případě vždy záleží na konkrétních schopnostech starosty či jiného zástupce vedení města.

Z hlediska vlivu polohy města v metropolitní oblasti na charakter regionální spolupráce nebyly pozorovány výrazné rozdíly mezi malými městy uvnitř a mimo metropolitní areál kolem Prahy, jak se předpokládalo. V metropolitním území byla však zaznamenána řidší síť útvarů spolupráce včetně vyššího počtu malých měst, které aktuálně nepatří do žádného útvaru meziobecní spolupráce. Toto zjištění by mohlo inspirovat k podrobnějšímu zkoumání příčin tohoto stavu. Lze se jen domnívat, zda obce po negativních zkušenostech od spolupráce upustily či jim jednoduše nevyhovují dosavadní možnosti spolupráce zakotvené v zákoně o obcích, potýkají se s problémy jiného charakteru než obce mimo metropolitní území.

Ve vývoji spolupráce v kraji se malá města vydávají třemi možnými cestami. Lze pozorovat určitý odklon od spolupráce v rámci mikroregionů ve prospěch MAS, v menší míře pak dochází ke zcela opačným tendencím – návrat v původní spolupráci v rámci mikroregionu, vystoupení z členství v MAS, případně vznik nové menší „lokálnější“ MAS. Třetí cestou je pak určitá „dělbá práce“ – v rámci mikroregionu se řeší ryze lokální záležitosti, (investiční) akce většího územního rozsahu jsou čistě v režii MAS.

Na závěr je třeba upozornit na úskalí výzkumu meziobecní a regionální spolupráce. Ačkoli existuje řada institucí, které vedou evidenci jednotlivých útvarů spolupráce obcí paralelně, práce výzkumníků tím není nijak ulehčena. Nejčastěji jsou sledovány dobrovolné svazky obcí a místní akční skupiny. Databáze některých forem spolupráce nejsou dostupné nebo nejsou sledovány vůbec (např. společná právnická osoba, smlouva ke splnění konkrétního úkolu, partnerská města a obce, PPP projekty). Na problémy spojené s monitoringem útvarů spolupráce obcí jako je nejednotnost a chybovost upozorňuje Vajdová [Vajdová et al. 2006]. Rovněž podle Duška [2011] skýtají potenciální zdroje dat meziobecní spolupráce mnohá rizika a úskalí, ať již je to validita dat, značná roztříštěnost dat, časová neaktuálnost oficiálních statistik, neexistence dat na odpovídající geografické úrovni LAU 1 a LAU 2 nebo legální nedostupnost dat.

LITERATURA:

- AMBROŽOVÁ, Z. (2010). Veřejné prostory malých měst - teoretická východiska. *Urbanismus a územní rozvoj*. Vol. 13, no. 6, s. 14-20. DOI: 1212-0855.
- ČMEJREK, J. (ed.) (2009). *Participace občanů na veřejném životě venkovských obcí ČR*. 1. vyd. Davle: Kernberg. ISBN 978-80-87168-10-3.
- DUŠEK, J. (2011). *Faktory regionálního růstu a rozvoje (se zaměřením na spolupráci měst a obcí ve Středočeském kraji)*. 1. vyd. České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií. ISBN 978-80-87472-13-2.

- DUŠEK, J. (2011). Meziobecní spolupráce malých měst a obcí v Jihočeském kraji v kontextu veřejných financí. In JEŽEK, J.; KAŇKA, L. (eds.). *Konkurenceschopnost a udržitelný rozvoj malých měst a venkovských regionů v České republice*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, s. 5-13. ISBN 978-80-261-0094-2.
- DUŠEK, J., SKOŘEPA, L. (2007). Řízení mikroregionů. *Auspicia*. Vol. 2007, no. 1, s. 72-76. ISSN 1214-4967.
- DUŠEK, J., SKOŘEPA, L. (2006). Vnější a vnitřní spolupráce v mikroregionech. *Auspicia*. Vol. 2006, no. 2, s. 46-50. ISSN 1214-4967.
- GALVASOVÁ, I. (et al.). *Spolupráce obcí jako faktor rozvoje*. 1. vyd. Brno: Georatown. ISBN 80-251-20-9.
- HAMPL, M.; GARDAVSKÝ, V.; KÜHNEL, K. (1987). *Regionální struktura a vývoj systému osídlení ČSR*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova.
- HAMPL, M. (2005). *Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext*. Praha: PŘF UK, DemoArt. ISBN 80-86746-02-X.
- MATUŠKOVÁ, A. (2011). Zamyšlení nad vlivem malých a středních měst na regionální rozvoj venkovských regionů (na příkladě Plzeňského kraje). In JEŽEK, J.; KAŇKA, L. (eds.). *Konkurenceschopnost a udržitelný rozvoj malých měst a venkovských regionů v České republice*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, s. 237-256. ISBN 978-80-261-0094-2.
- MUSIL, J. (2002). Co je urbanizace. In HORSKÁ, P., MAUR, E., MUSIL, J. *Zrod velkoměsta*. Praha: Paseka. ISBN 80-7185-409-3.
- OUŘEDNÍČEK, M., POSOVÁ, D. (2006). Suburbánní bydlení v Pražském městském regionu: etapy vývoje a prostorové rozmístění. In Ouředníček, M. (ed.). *Sociální geografie Pražského městského regionu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, s. 96-113. ISBN 80-86561-94-1.
- PULDOVÁ, P., OUŘEDNÍČEK, M. (2006). Změny sociálního prostředí v zázemí Prahy jako důsledek procesu suburbanizace. In Ouředníček, M. (ed.). *Sociální geografie Pražského městského regionu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, s. 128-142. ISBN 80-86561-94-1.
- SCHMEIDLER, K. (2001). *Sociologie v architektonické a urbanistické tvorbě*. Brno: Zdeněk Novotný. ISBN 80-238-6582-X.
- VAJDOVÁ, Z.; ČERMÁK, D.; ILLNER, M. (2006). *Autonomie a spolupráce: důsledky ustavení obecního zřízení v roce 1990*. 1. vyd. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky. ISBN 80-7330-086-9.
- VAISHAR, A. (2011). Malá města – motory rozvoje venkova. In JEŽEK, J.; KAŇKA, L. (eds.). *Konkurenceschopnost a udržitelný rozvoj malých měst a venkovských regionů v České republice*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, s. 21-33. ISBN 978-80-261-0094-2.
- VAISHAR, A. (et al.) (2008). *Geografie malých měst a jejich úloha v systému osídlení*. Brno: Ústav geoniky Akademie věd České republiky. ISBN 978-80-86407-57-9.